

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ПРИНЦИП ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Ковальова О. В.

Метою статті є визначення сутності та складників верховенства права як принципу діяльності Національної поліції України, а також особливостей його реалізації в діяльності поліцейських. Досліджено місце принципу верховенства права в системі принципів діяльності Національної поліції. Розкрито сутність принципу верховенства права в діяльності Національної поліції України шляхом визначення його складників та їхнього впливу на ефективність виконання завдань, які стоять перед поліцією.

Підкреслено, що принцип верховенства права є основоположним у діяльності поліції й у цілому охоплює принципи дотримання прав і свобод людини та законності. До загальних складників принципу верховенства права віднесено: 1) дотримання прав людини та пріоритетність прав і свобод людини як найвищих цінностей та основоположних засад змісту і спрямованості діяльності держави, зокрема і Національної поліції України; 2) правову (юридичну) визначеність законів та інших нормативно-правових актів; 3) законність (у тому числі прозорий, підзвітний і демократичний процес ухвалення законів); 4) заборону сваволі; 5) доступ до правосуддя (включає також доступ до правової допомоги); 6) недискримінацію і рівність перед законом. Наголошено, що неналежне забезпечення такого складника принципу верховенства права, як правова (юридична) визначеність законів, може мати особливо негативний безпосередній вплив на ефективність виконання завдань, які стоять перед поліцією.

Спеціальним складником принципу верховенства права та важливою умовою його реалізації визначено врахування практики Європейського суду з прав людини. Запропоновано створити та підтримувати в актуальному стані відповідні інформаційні ресурси з узагальненням практики ЄСПЛ із питань поліцейської діяльності, що сприятиме доступності рішень ЄСПЛ для поліцейських та запобігатиме їх викривленому тлумаченню з боку викладачів або інструкторів, які проводять навчання поліцейських.

Ключові слова: принципи діяльності поліції, верховенство права, законність, правова (юридична) визначеність.

Kovalova O. V. Rule of law as a principle of activity of the National Police of Ukraine

The purpose of the article is to determine the essence and components of the rule of law as a principle of the National Police of Ukraine, as well as the features of its implementation in the police. The place of the principle of the rule of law in the system of principles of activity of the National Police is investigated. The essence of the principle of the rule of law in the activities of the National Police of Ukraine is revealed by determining its components and their impact on the effectiveness of the tasks facing the police.

It is emphasized that the principle of the rule of law is fundamental in the activities of the police and generally covers the principles of respect for human rights and freedoms and the rule of law. The general components of the principle of the rule of law include: 1) respect for human rights and the priority of human rights and freedoms as the highest values and fundamental principles of the content and direction of the state, including the National Police of Ukraine; 2) legal (legal) certainty of laws and other normative legal acts; 3) legality (including transparent, accountable and democratic law-making process); 4) prohibition of arbitrariness; 5) access to justice (also includes access to legal aid); 6) non-discrimination and equality before the law. It is emphasized that inadequate provision of such a component of the rule of law as legal (legal) certainty of laws can have a particularly negative direct impact on the effectiveness of the tasks facing the police.

A special component of the principle of the rule of law and an important condition for its implementation is the consideration of the case law of the European Court of Human Rights. It is proposed to create and maintain up-to-date relevant information resources summarizing the ECHR's practice on policing, which will facilitate the accessibility of ECHR decisions to police officers and prevent their misinterpretation by teachers or instructors who train police officers.

Key words: principles of police activity, Rule of Law, legality, legal certainty.

Постановка проблеми та її актуальність. У Законі України «Про Національну поліцію» [1] (далі - Закон) закріплено спеціальні (політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність) та загальні (дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість) принципи, на основі яких базується діяльність поліції, серед яких особливе місце займає принцип верховенства права.

Як відомо, поліція має особливі повноваження, пов'язані з можливим обмеженням прав і свобод людини на законних підставах. Ситуації, з якими стикаються під час службової діяльності поліцейські, надзвичайно різноманітні. Не завжди законодавство достатньо чітко надає відповідь щодо алгоритму дій правоохоронців, проте поліцейські завжди мають приймати оперативне рішення щодо подальших своїх дій у тій чи іншій ситуації. Саме принцип верховенства права має стати запобіжником порушення прав людини з боку поліцейських.

Звертає на себе увагу той факт, що принцип верховенства права був нормативно закріплений як принцип діяльності поліції лише у 2015 р. з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію», тоді як Закон України «Про міліцію» не визначав його в переліку принципів діяльності міліції.

Ураховуючи, що від правильності розуміння, усвідомлення та реалізації принципу верховенства права залежить ефективність виконання завдань, які стоять перед поліцією, а також рівень довіри населення, важливо перш за все з'ясувати його сутність та складники. Визначення сутності та складників принципу верховенства права сприятиме також можливості моніторингу ефективності його реалізації в безпосередній діяльності органів Національної поліції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Принципи діяльності правоохоронних органів та органів Національної поліції зокрема неодноразово ставали предметом наукових пошуків вітчизняних учених-адміністративістів, наукові праці яких присвячено питанням поліцейської діяльності, зокрема В. Волоска, О. Бандурки, С. Гусарова, М. Козюбри, А. Комзюка, О. Кузьменко, Р. Мельника, О. Негодченка, Г. Шевчука тощо. Переважно науковці розглядають принципи діяльності поліції в рамках ширшої тематики, детально не досліджуючи сутність кожного з них. Наукові праці вказаних учених, безумовно, мають теоретичне та практичне значення, однак в умовах зміни концептуальних підходів до розуміння сутності діяльності поліції та її завдань, оновлення нормативно-правових засад її діяльності прин-

ципи діяльності поліції потребують подальшого дослідження.

Безпосередньо принципам діяльності поліції наукові роботи присвятили В. Береза, В. Євтушок, Д. Денисюк, Є. Шило, В. Цебинога та ін. При цьому автори досліджують стан реалізації принципів діяльності поліції у цілому, зосереджуючи особливу увагу на спеціальних принципах, зокрема взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства. При цьому загальні принципи діяльності поліції, зокрема і верховенство права, розглядаються фрагментарно, хоча саме вони є основоположними в діяльності кожного органу влади.

Дослідженню саме принципу верховенства права присвячено наукові праці низки вчених, серед яких - Я. Берназюк, С. Головатий, В. Грохольський, А. Довгерт, В. Шатіло, Ю. Шемшученко тощо. Однак переважна більшість наукових праць, присвячених питанням принципу верховенства права, не стосуються його реалізації в діяльності органів Національної поліції. Перспективам закріплення принципу верховенства права як принципу діяльності на той час ще міліції та особливостям його реалізації в умовах реформування МВС України присвятив наукові праці Ю. Кривицький.

У цілому сьогодні відсутні комплексні дослідження верховенства права як принципу діяльності Національної поліції, однак наявні окремі наукові статті, присвячені цьому питанню. Зокрема, Д. Власенко здійснив наукову спробу з'ясувати зміст принципу верховенства права в організації та функціонуванні Національної поліції України. Проте, ураховуючи важливість та відносно нещодавнє закріплення верховенства права як принципу діяльності поліції, його сутність та особливості реалізації потребують особливої наукової уваги та подальших наукових досліджень.

Метою статті є визначення сутності та складників верховенства права як принципу діяльності Національної поліції України, а також особливостей його дотримання в діяльності поліцейських.

Виклад основного матеріалу. Слід погодитися з науковцями, що важливою віхою вітчизняного поліцейського законодавства України є чітко виражена система принципів організації та діяльності поліції - головних значущих керівних начал, що є сполучною ланкою між нормативними приписами різної галузевої належності, на яких повинна ґрунтуватися робота поліції [2, с. 173]; саме принципи як керівні ідеї, що покладені в основу функціонування кожного органу та підрозділу поліції, покликані сприяти подальшій розбудові поліції як інституту європейського зразка [3, с. 123].

Загалом категорія «принцип» походить від французького слова *principe* і латинського *principium*. Визначаючи сутність категорії «принцип», дослідники виділяють кілька груп значень його як юридичної категорії: принцип як основоположна правда (істина), закон, доктрина або припущення; принцип як загальне правило або стандарт; принцип як сукупність моральних та етичних стандартів; принцип як визначена наперед політика або спосіб дії; принцип як основа або необхідний якісний складник або елемент, що визначає внутрішню природу або окремі характеристики поведінки [4, с. 74].

Під принципами діяльності Національної поліції України розуміють нормативно закріплені основні ідеї функціонування органів та підрозділів поліції [5, с. 175]; сукупність основоположних, керівних ідей, що закладені в сутність діяльності поліції як державного органу та на основі яких формуються певні правила поведінки у сфері поліцейської діяльності [3, с. 121].

Принцип верховенства права, закріплений у Законі України «Про Національну поліцію», виходить зі ст. 8 Конституції, в якій зазначається, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права, а також ст. 3 Конституції, де наголошено, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [6]. Так, згідно з ч. 1 ст. 6 Закону України «Про Національну поліцію», поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1].

Однак слід погодитися, що ні в законодавчій, ні в науковій сферах не вироблено єдиного підходу до розуміння категорії «верховенство права» [7]. М. Козюбра зазначає, що феномен верховенства права може бути розкрито тільки за умови дотримання певних гносеологічних позицій щодо права: по-перше, необхідне розрізнення права і закону; по-друге, право потрібно розглядати не як акт державної влади, а як соціальний феномен, пов'язаний із такими категоріями, як «справедливість», «свобода», «рівність», «гуманізм»; по-третє, право має розглядатися у нерозривному зв'язку з правами людини [8, с. 47]. Ю. Кривицький зазначає, що у верховенстві права акумульовані наукова істина, цінності добра і справедливості, досягнення правової теорії і практичний юридичний досвід, правові ідеї і здоровий глузд

[9, с. 9-10]. Таким чином, принцип верховенства права не тотожний принципу законності, який також закріплений у Законі України «Про Національну поліцію». Відмінність між ними пов'язана з розбіжністю у розумінні права та закону. Перший є ширшим за змістом й передбачає панування права у життєдіяльності громадянського суспільства та функціонування держави. Він зумовлює потребу відповідності закону праву [7]. Сьогодні принцип верховенства права має більш глибоку сутність та велике соціальне значення і, передусім, передбачає максимально повне та можливе дотримання прав і свобод людини і громадянина. Верховенство права виражається у тому, що до поліції висувається низка вимог та передбачено низку механізмів та принципів організації її діяльності, які сприяють максимально повному та належному забезпеченню прав і свобод людини і громадянина [10, с. 162-163].

Узагалі науковці надають різні визначення принципу верховенства права, однак більшість відзначає, що принцип верховенства права визначає пріоритет забезпечення реалізації прав людини, а діяльність поліції повинна бути спрямована на утвердження демократичних тенденцій розвитку цінності людини [3, с. 122]. Дослідники відносять принцип верховенства права наряду з принципами законності та дотримання прав і свобод людини, до «трьох китів» європейської цивілізації, що створили фундаментальні засади взаємодії суб'єктів міжнародного, європейського та внутрішньодержавного права [11, с. 59]. При цьому принцип верховенства права стоїть на вершині. Він є одним із найцінніших здобутків людства, про що неодноразо наголошено у документах Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Європейського Союзу, відображено у доктринах та актах багатьох держав [12, с. 83].

Досліджуючи складники принципу верховенства права, слід звернути увагу на Доповідь Венеціанської комісії № 512/2009 «Про верховенство права» (the Rule of Law), прийняту на 86-й пленарній сесії 25-26 березня 2011 р. [13], у якій наведено перелік обов'язкових елементів даного принципу: законність (у тому числі прозорий, підзвітний і демократичний процес ухвалення законів), правова (юридична) визначеність, заборона сваволі, доступ до правосуддя, дотримання прав людини, недискримінація і рівність перед законом.

Вимога законності (*supremacy of the law*) означає, що всі суб'єкти права повинні дотримуватися законодавства (приписів норм права). Для суб'єктів публічної адміністрації діє принцип «заборо-

нено все, крім того, що прямо передбачено законом». Законність також передбачає, що жодна особа не може зазнати покарання, якщо вона не порушила раніше ухвалених приписів права, які вже набули чинності, та що за порушення закону має наставати відповідальність [13, с. 178]. Заборона свавілля (prohibition of arbitrariness) означає, що суб'єкти публічної адміністрації, зокрема і поліцейські, повинні діяти неупереджено та тільки на основі законодавчих актів.

Звертає на себе увагу той факт, що Закон України «Про Національну поліцію» виокремив законність (ст. 8) та дотримання прав і свобод людини (ст. 7) як окремі принципи діяльності поліції, хоча, по суті, ці принципи є складниками принципу верховенства права, однак, безумовно, потребують особливої уваги в контексті практичної діяльності Національної поліції України.

Правова (юридична) визначеність, як складник принципу верховенства права означає, що норми права мають бути доступними, чіткими й точними, щоб суб'єкти правовідносин могли передбачити для себе всі можливі наслідки їх застосування, а їх застосування органами влади має бути логічним та послідовним. Обсяг дискреційних повноважень має бути чітко визначений законом для попередження зловживання владою, адже перешкоди для дієвого виконання приписів актів права можуть виникати не лише внаслідок незаконної чи недбалості дії з боку органів влади, а й через те, що якість законодавства унеможливує таке виконання. Узагалі поняття «якість закону» охоплює такі характеристики відповідного акту законодавства, як чіткість, точність, недвозначність, зрозумілість, узгодженість, доступність, виконуваність, передбачуваність та послідовність [13, с. 178].

Відповідно до усталеної правової позиції Конституційного Суду України [14; 15], правова визначеність положень законів та інших нормативно-правових актів є одним з елементів принципу верховенства права. Обмеження основних прав людини та громадянина й утілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, установлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки. Конституційний Суд України виходить із того, що принцип правової визначеності не виключає визнання за органом державної влади певних дискреційних повноважень у прийнятті рішень,

однак у такому разі має існувати механізм запобігання зловживанню ними. Цей механізм повинен забезпечувати, з одного боку, захист особи від свавільного втручання органів державної влади у її права і свободи, а з іншого - наявність можливості у особи передбачати дії цих органів [16].

Така позиція кореспондується і з позицією Європейського Суду з прав людини (далі - ЄСПЛ). Так, відповідно до його усталеної практики, закон, на підставі якого здійснюється втручання, має бути достатньо доступним та передбачуваним, тобто він повинен бути сформульованим достатньо чітко, щоб людина могла у разі необхідності, отримавши відповідну консультацію, регулювати свою поведінку. Для того щоб національне законодавство відповідало цим вимогам, воно має забезпечувати достатній правовий захист від свавілля та, відповідно, достатньо чітко визначати обсяг свободи, який надається компетентним органам державної влади, та порядок її здійснення. Необхідний рівень конкретизації положень національного законодавства (а воно в будь-якому разі не може передбачити всі можливі ситуації) суттєво залежить від змісту відповідного нормативно-правового акту, передбаченої сфери його застосування, а також від кількості та статусу тих, кому він адресований [17]. У рішенні ЄСПЛ, яке стосувалося питання зберігання профілів ДНК людини правоохоронними органами [17], ЄСПЛ зазначив, що у цьому контексті надзвичайно важливо встановити чіткі та докладні положення, які визначають обсяг та порядок застосування зазначених заходів, а також мінімальні вимоги, які стосуються, серед іншого, тривалості, зберігання, використання відповідної інформації, доступу до неї третіх осіб, заходів для збереження недоторканості та конфіденційності інформації й порядку її знищення, - це дає достатні гарантії від зловживань та свавілля органів влади.

У 2017 р. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, посилаючись на вищевказане рішення ЄСПЛ, звернулася до Конституційного Суду України з поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ч. 2 ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію», зазначивши, що законодавство, яке передбачає втручання держави у приватне життя людини у вигляді відібрання та зберігання зразків її ДНК, має містити обсяг та порядок застосування відповідних заходів, а також мінімальні вимоги, які стосуються, серед іншого, тривалості зберігання, використання відповідної інформації, доступу до неї третіх осіб, заходів для збереження

недоторканності та конфіденційності інформації та порядку її знищення. За відсутності таких положень норма закону, яка надає повноваження збирати та зберігати зразки ДНК, надає необмежену дискрецію державному органу та її застосування призводить до свавільного втручання у захищене право особи на особисте життя [18]. Проте позицію Конституційного Суду України із цього питання так і не було сформульовано, з огляду на відкликання подання новопризначеним Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, а ч. 2 ст. 26 Закону України так і не зазнала доповнень, що згодом може призвести до визнання порушення принципу верховенства права в діяльності поліції.

Так само порушення принципу верховенства права через недотримання такого його складника, як юридична визначеність, або якість закону, може бути наявне в питаннях урегулювання мирних зібрань. Так, у справі «Веренцов проти України» (заявника було притягнуто до відповідальності за організацію та проведення мирної демонстрації та, відповідно, порушено його право на свободу мирних зібрань) ЄСПЛ акцентував увагу на тому, що «закон має бути доступним для зацікавлених осіб та сформульованим із достатньою точністю для того, щоб надати їм можливість регулювати свою поведінку». Проте й досі крім ст. 39 Конституції в Україні відсутнє спеціальне законодавство, хоча Конституційний суд у своєму рішенні 2011 р. [19] звертав увагу на необхідність прийняття спеціальних норм у законодавстві з цього питання.

Слід пам'ятати, що Національна поліція наряду з іншими правоохоронними органами відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки. Поліція не лише забезпечує безпеку у традиційному розумінні шляхом попередження правопорушень та притягнення правопорушників до відповідальності, а й сприяє встановленню безпеки у ширшому сенсі, що включає верховенство права та гарантії індивідуальної свободи. Якщо держава прагне зберегти монополію на застосування сили, важливо, щоб поліцейських сприймали як законних гарантів безпеки. В основі цього процесу лежить прийняття та впровадження відповідної нормативно-правової бази, у рамках якої діятиме поліція [20].

Поліція є органом виконавчої влади, тому дотримання поліцейськими принципу верховенства права напряму залежить від якості законодавства. Відповідно до сталої судової практики, правозастосовчий орган у разі неточності, недостатньої чіткості, суперечливості норм позитивного права

має тлумачити та застосовувати норму на користь суб'єкта приватного права, адже якщо держава або місцеве самоврядування нездатні забезпечити видання зрозумілих загальнообов'язкових правил поведінки, негативні наслідки у спірних правовідносинах неправомірно покладати на іншу особу [21]. На важливості досконалого законодавства, що повинно бути більш точним, зрозумілим та доступним, як передумови успішної та ефективної реалізації поліцією своїх завдань наголошує і Г. Шевчук, досліджуючи принцип верховенства права та завдання поліції [3, с. 123]. Дійсно, україно важливо, щоб нормативно-правові акти, якими керуються поліцейські, відповідали ustalеним характеристикам юридичної визначеності та якості закону. Адже норми права, що не відповідають критерію «якості закону», суперечать і такому елементу принципу верховенства права, як заборона свавілля, а застосування таких норм може призвести до порушення конституційних прав особи та неможливості адекватного захисту від необмеженого втручання суб'єктів владних повноважень, зокрема поліцейських, у права такої особи.

Окремий акцент законодавець у ч. 2 ст. 6 Закону України «Про Національну поліцію» зробив на такому важливому складнику принципу верховенства права, як урахування практики ЄСПЛ [1]. ЄСПЛ установлює практичні рамки застосування верховенства права, не даючи можливості його ігнорування. Закріпивши в Законі таке положення, законодавець чітко вказав поліції на обов'язок аналізувати практику ЄСПЛ, ураховувати її під час службової підготовки й у своїй діяльності. Слід погодитися з Є. Шило, що закріплення в законодавстві такого прогресивного положення є дуже важливим та сприятиме підвищенню правосвідомості у правоохоронців і утвердженню верховенства права [22]. При цьому важливо забезпечити своєчасність ознайомлення поліцейських з рішеннями ЄСПЛ, що стосуються питань поліцейської діяльності, та правильного тлумачення його рішень. Це потребує включення даного питання до складової частини службової підготовки поліцейських та відповідних інформаційних ресурсів з узагальненням практики ЄСПЛ із питань поліцейської діяльності.

Висновки. Отже, принцип верховенства права є основоположним у діяльності поліції й у цілому охоплює принципи дотримання прав і свобод людини та законності. Загальними складниками принципу верховенства права є: 1) дотримання

прав людини та пріоритетність прав та свобод людини як найвищих цінностей та основоположних засад змісту і спрямованості діяльності держави, зокрема Національної поліції України; 2) правова (юридична) визначеність законів та інших нормативно-правових актів; 3) законність (у тому числі прозорий, підзвітний і демократичний процес ухвалення законів); 4) заборона сваволі; 5) доступ до правосуддя (включає також доступ до правової допомоги); 6) недискримінація і рівність перед законом. Неналежне забезпечення такого складника принципу верховенства права, як правова (юридична) визначеність законів, може мати особливо негативний безпосередній вплив на ефективність виконання завдань, які стоять перед поліцією.

Спеціальним складником принципу верховенства права та важливою умовою його реалізації є урахування практики Європейського суду з прав людини. Доцільно створити та підтримувати в актуальному стані відповідні інформаційні ресурси з узагальненням практики ЄСПЛ з питань поліцейської діяльності. Це сприятиме доступності рішень ЄСПЛ для поліцейських та запобігатиме їх викривленому тлумаченню з боку викладачів або інструкторів, які проводять навчання поліцейських.

Література

1. Про Національну поліцію : Закон України № 580-VIII від 02.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/print>.
2. Гурковський М.П., Єсімов С.С. Основні принципи діяльності поліції щодо забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 171-184.
3. Шевчук Г. Принципи та завдання діяльності органів Національної поліції України. *Адміністративне право та процес*. 2019. № 7. С. 120-124. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/7/22.pdf>.
4. Гриценко І.С., Мельник Р.С., Пухтецька А.А. Адміністративне право України : підручник / за ред. І.С. Гриценка. Київ : Юрінком Інтер. 2015. 568 с.
5. Євтушок В.А., Цебинога В.Ю. Принципи діяльності поліції: зарубіжний досвід і перспективи впровадження в Україні. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. Вип. 1(85). С. 173-179. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/17/17>.
6. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
7. Волоско В. Демократичні принципи діяльності органів внутрішніх справ. *Демократичне врядування*. 2008. Вип. 2. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik2/fail/Volosko.pdf.
8. Козюбра М.І. Принцип верховенства права і права людини. *Права людини і правова держава*. Харків. 1998. С. 47-48.
9. Кривицький Ю. Верховенство права як принцип діяльності міліції: перспективи закріплення та реалізації в умовах реформування МВС України. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 8-13.
10. Власенко Д.В. Верховенство права як провідний принцип організації та функціонування Національної поліції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 6. Т. 1. С. 160-163.
11. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики : у 2-х кн. / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : Юридична думка. 2008. Кн. 1. 344 с.
12. Довгерт А.С. Дія принципу верховенства права у сфері приватного права. *Університетські наукові записки*. 2007. № 2. С. 83-89.
13. Верховенство права : Доповідь, схвалена Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні. *Право України*. 2011. № 10. С. 168-184. URL: https://www.venice.coe.int/files/articles/Holovathy_RoL.pdf/.
14. Рішення Конституційного Суду України від 08 червня 2016 року № 3-рп/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-16#Text>.
15. Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#Text/>.
16. Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text>.
17. Рішення Європейського суду «S. та Марпер проти Сполученого Королівства» від 04 грудня 2008 року. URL: <https://rm.coe.int/168059920d>.
18. Конституційне подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 13.02.2017. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ccu/5_422.pdf.
19. Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01#n54>.
20. Коментар Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи до проєктів законів України «Про органи внутрішніх справ» та «Про Національну поліцію». URL: <https://rm.coe.int/168068460a>.
21. Берназюк Я. Категорія «якість закону» як складова принципу верховенства права та гарантія застосування судом найбільш сприятливого для

Проблеми становлення правової демократичної держави

особи тлумачення закону. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1011199/>.

22. Шило Є.П. Правові принципи діяльності Національної поліції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Т. 2. С. 154-164. URL: http://apnl.dnu.in.ua/6_2018/tom_2/39.pdf/.

*Ковальова О. В.,
кандидат юридичних наук,
професор кафедри
адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету
внутрішніх справ*